

تشمایه روزت
از آغاز تا پایان دوره هخامنشی

ابراهیم رایگانی

سرشناسه	رایگانی، ابراهیم ، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	نقشمایه روزت از آغاز تا پایان دوره هخامنشی / ابراهیم رایگانی
مشخصات نشر	سمنان : آبرخ، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری	۱۵۷ ص.: مصور (بخشی رنگی)
شابک	978-964-7599-77-1
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	نشانه های ملی - ایران
موضوع	نقش های تزئینی - ایران
موضوع	ایران - تاریخ - هخامنشیان، ۵۲۱-۴۸۵ ق.م.
رده بندی کنگره	۱۳۹۱: ۷۲/۶۳ DSR
رده بندی دیویم	۹۵۵/۰۰۴۴:
شماره کتابشناسی ملی	۲۸۱۶۳۹۱:

انتشارات آبرخ

نقش مایه روزت

از آغاز تا پایان دوره هخامنشی

ابراهیم رایگانی

چاپ نخست ۱۳۹۲ / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حروفچینی: سید محمود حسن پور

طرح جلد: باقر جعفری

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۵۹۹-۷۷-۱

ISBN: 978-964-7599-77-1

کلیه حقوق برای انتشارات آبرخ محفوظ است.

انتشارات آبرخ ، سمنان ، صندوق پستی ۴۶۵-۳۵۱۳۵ تلفن ۳۳۳۲۱۹۶-۰۲۳۱

Abrokhpub@gmail.com

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات و تعاریف

۷	مقدمه
۱۱	پیشینه پژوهش
۱۲	گستره جغرافیایی و اقلیم
۱۶	روزت به عنوان یک عنصر تزئینی
۱۸	تعریف روزت
۱۹	نقوشی که در این کتاب به عنوان روزت بررسی می شوند
۲۰	روزت، لوتوس و تفاوت میان آنها
۲۳	تفاوت رز و روزت
۲۴	خاستگاه روزت
۲۶	تصاویر

فصل دوم: روزت در آسیای غربی و بین النهرین

۳۱	روزت در دوران پیش از تاریخ بین النهرین
۳۵	نقش روزت در آشور قدیم و میانه
۳۶	روزت در آشور میانی
۳۹	روزت در دوران آشور جدید (عصر امپراتوری)
۴۳	نقش روزت در دوران بابل قدیم و میانی (عصر کاسی ها)
۴۶	نقش روزت در عصر بابل نو (عصر کلدانی ها)
۴۶	سبک شناسی روزت در بین النهرین
۴۸	تصاویر

فصل سوم: روزت در یونان و مصر

۷۱	پیش درآمد
۷۲	روزت در افسوس
۷۲	روزت در ساموس

۷۳	روزت در مصر باستان
۷۶	تصاویر

فصل چهارم: دوران تکامل روزت در ایران

۸۷	پیش درآمد
۸۸	روزت در ایران پیش از تاریخ و آغاز تاریخی
۸۹	روزت در سیلک
۹۰	روزت در تپه حصار
۹۱	روزت در تپه حسلو
۹۲	روزت در مارلیک و املش
۹۳	روزت در زیویه
۹۴	روزت در مفرغ‌های لرستان
۹۵	توصیف سرسنجاق‌ها
۹۸	روزت ستاره موجود در نقش برجسته آنوایی
۹۹	روزت در دوران ایلام (قدیم، میانه و جدید)
۱۰۴	تصاویر

فصل پنجم: دوران شکوفایی هنر ایران و کاربرد روزت به عنوان یک اصل

۱۲۵	معماری هخامنشی و تزئین روزت به عنوان عنصر جانشینی
۱۲۷	پاسارگاد و تزئین روزت
۱۲۹	شوش و تزئین روزت
۱۳۱	تخت جمشید و تزئین روزت
۱۳۴	فراگیری همه جانبه روزت در تزئین کاخ‌های تخت جمشید
۱۳۵	فلسفه روزت و چگونگی ایجاد آن از لحاظ فنی
۱۳۷	روزت در آسیای صغیر در دوره هخامنشی
۱۳۸	تزئین روزت در برخی از ظروف و اشیاء دوره هخامنشی
۱۴۰	تصاویر
۱۵۰	فهرست منابع و کتابشناسی

مقدمه

آنچه به اندیشه بشر خطور می‌کند همیشه به صورت مکتوب در نمی‌آید. این امر از گذشته‌های ماقبل تاریخ تا به امروز به صورت یک جریان همیشگی ادامه دارد. بشر در ابتدا با مشکلات فراوانی جهت ثبت و ضبط آنچه به ذهنش خطور می‌کند یا در واقع آن را مشاهده می‌کند و می‌داند که همیشه نمی‌تواند آن را ملاحظه نماید در جستجوی چاره‌ای افتاد. بنابراین ثبت نقاشی بر سینه غارها و سپس سینه دیوارها و سفال‌ها شروع کرد و سرانجام به علائم و نمادها روی آورد و در نهایت به کتابت و خط با علائمی قراردادی آن را خاتمه داد. وی در کنار استفاده از خط نگارشی و قراردادی از نماد و سمبل به طور گسترده‌ای استفاده نمود تا بتواند برخی از اموری را که جنبه تقدس و یا ماورا اندیشه و دید او را داشته‌اند با این نمادها زنده نگه دارد. در واقع با استفاده از نماد دیگر نیاز به دیدن موضوع اصلی را نداشت بلکه هر آئینه موضوع، با این نماد در ذهن وی بیدار و گویا می‌نمود. بشر بیشترین استفاده از نماد را در مذهب نمود زیرا مذهب اولین و مهمترین بخش از زندگی یک انسان ماقبل تاریخی است که به وسیله آن با جهان پیرامون ارتباط برقرار می‌کند و در نتیجه این ارتباط است که به ساخت نماد می‌پردازد. نماد چه خوب و چه بد حاکی از اندیشه انتزاعی بودن برخی از موضوعاتی است که امروزه به درستی قابل درک نیست. در واقع بیشتر موضوعاتی که امروزه با نمادهای آن سروکار داریم انتزاعی و ذهنی است تا صورت ملموس آنها. در نتیجه این امر رمز و راز ایجاد شد و بشر خود را در هاله‌ای از تیروهای فرازمینی مشاهده کرد که باید به آنها توجه کند تا آنها نیز او را از نظر دور نداشته باشند.

بشر در این برهه زمانی به نذر و نیاز و قربانی وفدیه و همچنین به ایجاد بنایی مختص این کار دست یازید که از آن با نام معبد (صرفاً به معنای محل عبادت) یاد می‌شود. در نتیجه نیاز به پرستش و نبود خدایی ملموس که زندگیش در آسمان‌ها و یا زیر زمین و درون دریاها و همچنین روی قله کوهها بود به ساخت پیکرک و تمثیلی از آن دست زد و در نهایت از این پیکرک کمی عدول کرده (هر چند از به وفور استفاده کرده) و با توجه به کارکردی که هر خدا دارد از آن سمبلی ساخت که با دیدن آن به یاد خدا، الهه و رب-النوع مزبور و کارکردش می‌افتاد.

روزت^۱ یکی از این سمبل‌هاست که در درازای تاریخ بشر مورد استفاده ملت‌ها و اقوام گوناگون بوده است. این سمبل که به صورت گلی با چندین گلبرگ پیرامون درآمده است به درستی شکلی کامل است

که در دوران تاریخی به خصوص در منطقه آسیای غربی از آن به طور گسترده استفاده شده است. این نماد در تعامل ملت‌ها دچار دگرگونی فراوانی در کارکرد، ریخت‌شناسی و حتی دلیل وجودی و حتی خدا یا الهه‌ای که نماد آن باشد؛ گردید در نتیجه در دوران‌های اخیر تاریخی از این عنصر جهت تزئین نیز استفاده نمودند که از حالت سمبلی به حالت تزئینی درآمده است. کارکرد اخیر شاید بیشتر در دوره هخامنشی مورد توجه بوده است که می‌توان آن را میراث تعامل با آشور، بابل و ایلام دانست.

روزت نقشی به اصطلاح محبوب در دوره هخامنشی که دلایل وجودی آن را نمی‌دانیم و در تمامی مطالب مربوط به این دوره تلاشمان براین امر استوار است. به راستی که هخامنشیان با دیدی خاص به این عنصر نگاه کرده و از آن برای خود نمادی ساختند. از این نماد در تمامی شئون هنری و فرهنگی خود استفاده نمودند. تنوع استفاده از نقوش گیاهی در آثار هخامنشی به خصوص در شوش و تخت‌جمشید گویای حقیقتی است که هیچ بزرگتری به درستی نتوانسته است پرده از این راز بردارد. تنوع نقش روزت در این امکنه نیز از جمله این رموز است. روزت از جمله عناصری است که به واسطه ذات کاملش مورد توجه هخامنشیان قرار گرفت. اگرچه در این بین تأثیر و تأثر فرهنگ‌های هنری حوزه آسیای غربی و قسمت ناچیزی از اروپای شرقی را نباید نادیده گرفت. این نقشمایه نه به واسطه اتفاق بلکه به دلایل متعددی که احتمالاً از بیشتر آنها آگاهی نداریم، دارای بیشترین بسامد حضور در نقوش برجسته تخت‌جمشید و دیگر سایت‌های هخامنشی است. بر این باوریم که هخامنشیان و همچنین همسایگان سلف ایشان نیز به دلایل متعددی به استفاده و رونق این نقشمایه توجه داشته‌اند. اگرچه دلایل مذهبی و تزئینی در صدر این عوامل قرار دارند لیکن تبعات بیشتر لازم است تا کنه و حقیقت این موتیف را به خصوص در حوزه خاورمیانه و ایران در هزاره اول قبل از میلاد روشن نماید.

در پایان این مبحث بر خود لازم می‌دانم از کسانی که این حقیر را در راه پر سنگلاخ پژوهش یاری نمودند تشکر نمایم. از راهنمایی‌های ارزنده اساتید بزرگوار آقایان دکتر سید مهدی موسوی کوهپر و همچنین جناب آقای دکتر علیرضا هزبری نوبری صمیمانه تشکر می‌نمایم. از دوست بزرگوارم جناب آقای سید قاسم حسن‌پور به سبب قبول زحمت در تهیه برخی تصاویر و همچنین خانم مهسا ویسی به سبب تدارک برخی از منابع لاتین تشکر می‌نمایم.

ابراهیم رایگانی

۱۳۸۹ خورشیدی.